

Rani znanstveno - fantastični romani Zvonimira Furtingera

Kovačević, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:995871>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Martina Kovačević

RANI ZNANSTVENOFANTASTIČNI ROMANI ZVONIMIRA
FURTINGERA

Završni rad

Petrinja, rujan, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Martina Kovačević

RANI ZNANSTVENO FANTASTIČNI ROMANI ZVONIMIRA
FURTINGERA

Završni rad

Mentor rada:

Prof. dr. sc. Berislav Majhut

Petrinja, rujan, 2021.

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	5
SUMMARY	6
UVOD	1
HRVATSKA DJEČJA ZNANSTVENA FANTASTIKA	3
AUTORI DJEČJIH ZNANSTVENOFANTASTIČNIH ROMANA ZVONIMIR FURTINGER I MLADEN BJAŽIĆ.....	4
RAZDOBLJE STVARANJA DJELA	7
NIŠTA BEZ BOŽENE.....	9
OSVAJAČ 2 SE NE JAVLJA.....	13
SVEMIRSKA NEVJESTA	16
VARAMUNGA, TAJANSTVENI GRAD	19
ZAKLJUČAK	22
LITERATURA.....	23

SAŽETAK

Znanstvena fantastika je jedan od najpoznatijih žanrova za djecu i mladež. Ovaj žanr je poznat po karakterističnim motivima kao što su susret s bićima s drugog svijeta, život u budućnosti i slično. S pojmom znanstvene fantastike često se povezuje i pojam distopije, odnosno distopijske fikcije, koja označava podžanr znanstvene fantastike, u kojem se opisuju nepostojeće, napredno društvo, izuzetno loše za čovjeka. Jedan od rijetkih književnih autorskih dvojaca u Hrvatskoj, Zvonimir Furtinger i Mladen Bjažić, napisali su djela koja su obilježila znanstvenofantastični žanr u Hrvatskoj dječjoj književnosti. U ovom radu se razmatraju četiri romana, *Ništa bez Božene* (1973.), *Osvajač 2 se ne javlja* (1959.), *Svemirska nevjesta* (1977.) i *Varamunga, tajanstveni grad* (1960.).

Sva četiri romana mogu se raščlaniti po sličnih elementima, a to su opis svakodnevice i društva tog vremena (razdoblja pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća), kriminalistički element, znanstvenofantastični element i element razrješenja tajne iz prošlosti. Također, kroz sva djela se prožima i ljubavni element koji je važan za priču, a u nekima je i glavni pokretač radnje. Navedena djela na svojstven način prikazuju razdoblje u kojem su stvarana, razdoblje u kojem su ljudi težili napretku i boljitku. Na pisanje ovih djela utjecala je i želja čovjeka za istraživanjem svemira, koje je u to vrijeme bilo vrlo aktivno, pogotovo u SAD-u i SSSR-u. Njihova natjecanja u svemirskim letovima potaknula su ostatak svijeta na daljnja istraživanja te na stvaranje književnih djela s takvom tematikom. U ovom radu ćemo detaljnije proučiti djela te na koji su način prikazivali jugoslovensku i svjetsku stvarnost.

KLJUČNE RIJEČI: znanstvena fantastika, distopija, distopijska fikcija

SUMMARY

Science - fiction is one of the most famous genres for children and youth. This genre is known for characteristic motifs such as meeting beings from another world, living in the future and the like. The concept of science fiction is often associated with the concept of dystopia, that is, dystopian fiction, which denotes the subgenre of science fiction, in which a non-existent, advanced society is described, extremely bad for mankind.

One of the few literary authorial duos in Croatia, Zvonimir Furtinger and Mladen Bjažić, wrote works that marked the science fiction genre in Croatian children's literature.

This paper looks at four novels, *Nothing Without Božena* (1973.), *Conqueror 2 Does Not Appear* (1959.), *Space Bride* (1977.) and *Varamunga, a mysterious city* (1960.).

All four novels can be broken down by similar elements, which are a description of everyday life and society of the time (periods of the fifties and sixties of the 20th century), a criminal element, a science fiction element and an element of resolving the secret of the past.

Also, through all the works, the love element that is important for the story is permeated, and in some it is the main driver of the action. These works depict in a peculiar way the period in which they were created, the period in which people sought progress and prosperity. The writing of these works was also influenced by the desire of man to explore the universe, which at that time was very active, especially in the USA and the USSR. Their spaceflight competitions encouraged the rest of the world to explore further and to create literary works with such themes. In this paper, *Earl science – fiction novels by Zvonimir Furtinger*, we will study in more detail the works and how they depicted Yugoslav and world reality.

KEY WORDS: science – fiction, dystopia, dystopian fiction

UVOD

Znanstvena fantastika

Prema definiciji, znanstvena fantastika (engl. *science fiction*) jest žanr u književnosti, stripu, filmu i televiziji, koji prikazuje pojedinca i ljudsko društvo u kontekstu moguće budućnosti, najčešće putem interakcije s mogućom znanošću i tehnologijom (<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67356>).

U izvornom književnom obliku, znanstvena fantastika je dio popularne književnosti i određena je karakterističnom tematikom, motivima i ikonografijom kao što su buduće vrijeme, svemir, drugi planeti, izvanzemaljci i slično. Veći interes za ovaj žanr javio se početkom 1960 – ih godina, a djela ovog žanra počela su dopirati do publike još početkom 19. stoljeća. Početkom moderne znanstvene fantastike smatra se roman autora M. Shelley, *Frankenstein ili moderni Prometej* iz 1818. godine koji je opisivao strah pred nepojmljivim, karakterističan za kasnija djela ovog žanra, a uvodi i u problematiku zlorabe moderne znanosti. Važno je spomenuti i djela koja su postavila model znanstvenofantastičnog romana 20. stoljeća, djela H. G. Wellsa, *Vremenski stroj*, *Otok Doktora Moreaua*, *Rat svjetova*. Ta su djela postavila filozofsku i društvenokritičnu metarazinu karakterističnu za kasniju znanstvenu fantastiku. Najčešći motivi znanstvenofantastičnih romana jesu susreti izvanzemaljaca s ljudima (djelo A.C. Clarke *Sastanak s Ramom*), rat ljudi i izvanzemaljaca, motivi katastrofe, što bi bilo da se nešto odvija u prošlosti/budućnosti, budućnost čovječanstva i motivi humora. (<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67356>).

Distopija (antiutopija)

Potrebno je objasniti i pojam distopije, odnosno antiutopije i antiutopijskih djela. Najprije ćemo objasniti pojam utopije koja označava misaonu konstrukciju i političku teoriju kojom se želi odbaciti postojeće političko i društveno stanje i uspostaviti novo, idealno (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=63513>).

Distopijska djela su u početku služila kao kritika društva i svijeta. Kasnije je distopijska fikcija prikazivala sliku društva koje se iz nekog razloga smatralo nepoželjnim, društva u kojem su segmenti svakodnevnog života pod strogom kontrolom i predstavljala je krinku utopije s fatalnim manama koje se pokušavaju prikriti. Iako kritizira suvremeno društvo, distopija pretpostavlja kako će izgledati društvo ukoliko se trenutno stanje ne promijeni na bolje. Autor distopijske fikcije uzdiže današnje probleme na zastrašujuću razinu kako bi publiku natjerao na preispitivanje vrijednosti koje su prihvaćene kao normalne (Malenica, Matek Šmit, 2018). Prvim distopijskim djelom smatra se Jules Verneov roman *The Begum's Fortune* iz 1879. godine. Najpoznatija distopijska djela su *Mi* (1921.) Jevergnija Zamjatina, *Vrli novi svijet* (1931.) Aldousa Huxleya i *1984* (1949.) Georgea Orwella (<https://geek.hr/znanost/clanak/distopijska-fikcija/>).

U ovom radu razmatrat ćemo znanstvenofantastične romane autora Zvonimira Furtingera i Mladena Bjažića, *Ništa bez Božene* (1973.), *Osvajač 2 se ne javlja* (1959.), *Svemirska nevjesta* (1977.) i *Varamunga, tajanstveni grad* (1960.). Proučit ćemo načine na koje je opisano društvo i što je u romanima znanstvenofantastično. Motivi u djelima su natprirodni, likovi su stanovnici drugih planeta i putnici kroz svemir, a događaji nadilaze granice realnosti te se temelje na pretpostavkama da se oko nas nalazi nešto čemu ljudska vrsta nije dorasla. Također, djela se temelje na događajima koje uzrokuju rukovanja strojevima koje je nemoguće izumiti, ali bi bili izuzetno korisni za ljudsko društvo. Neka od djela počivaju na pretpostavci da je svemir pun različitih stanovnika na različitim planetima te se zbog toga, nedvojbeno radi o znanstvenofantastičnim djelima. Prvi cilj ovog rada jest ustanoviti povezanost djela s tadašnjim vremenom, vremenom u kojem su djela nastala (1950. – 1960. godine) te nesvakidašnjim opisom tih vremena kroz navedena djela. Drugi cilj je proučiti i raščlaniti djela na četiri elementa: opis svakodnevice (s naglašenim ljubavnim motivom), razrješenje tajne iz prošlosti, kriminalistička spletki i znanstvenofantastični element.

Nadalje, obratit ćemo pozornost na dvije osnovne teze prikazanih dijela. Prva je prikaz Jugoslavije kao prosječne zemaljske stvarnosti i činjenice da su djela pisana u vrijeme Hladnog rata, rata u kojemu je cijeli svijet bio podijeljen između dvije velesile. U djelima se nastoji prikazati Jugoslaviju kao ravnopravnog čimbenika s ostalim zemljama te se pokušava prikazati internacionalna perspektiva u kojoj nema podjela. Druga teza podrazumijeva prikaz prevlasti tehnologije, vremena u kojem je čovjek očaran tehnologijom i smatra se gospodarom prirode.

HRVATSKA DJEČJA ZNANSTVENA FANTASTIKA

Najprije ćemo proučiti povijest stvaranja znanstvenofantastičnih djela u Hrvatskoj. Prije početka staranja znanstveno fantastičnih romana, pojavili su se prvi prijevodi stranih romana, među kojima je najpoznatiji znanstvenofantastični i groteskni roman Georgea Wellsa *Nevidljivi čovjek* iz 1914. godine. Prema djelu Aleksandra Žiljka, *Znanstvena fantastika u Hrvatskoj*, prvi elementi znanstvene fantastike u hrvatskoj književnosti mogu se naći oko razdoblja Prvog svjetskog rata. Među prvima, spominju se djela *Začarano ogledalo* Frana Galovića, *Crveni ocean* Marije Jurić Zagorke te *Crveni tank* Vladimira Nazora. Važno je spomenuti znanstvenofantastične stripove našeg najpoznatijeg crtača stripova Andrije Maurovića, od kojih su najpoznatiji *Podzemna carica* i *Ljubavnica s Marsa* iz 1935. godine. Začetnikom znanstvene fantastike u Hrvatskoj smatra se Milan Šufflay s djelom *Na Pacifiku god. 2255.*, objavljenim 1924. godine pod pseudonimom Eamon O'Leigh (<https://gkr.hr/Magazin/Teme/Fantasticno-a-nase-setnja-kroz-hrvatski-fantasy-i-znanstvenu-fantastiku>).

Pedesetih i šezdesetih godina dolazi do uspona dječje znanstvene fantastike u Hrvatskoj. Među autorima ovog žanra, tog razdoblja, ističu se Mladen Bjažić i Zvonimir Furtinger. Moderna znanstvenofantastična književnost kontinuirano nastaje od sredine sedamdesetih. 1976. godine počinje izlaziti časopis za znanstvenu fantastiku *Sirius* koji pruža šansu domaćim autorima da se predstave uz žanrovske velikane. Osamdesetih su se istaknuli B. Belan (*U tov dnevnik*, 1982.), H. Hitrec (*Ur*, 1982.) te V. Barbieri (*Epitaf carskog gurmana*, 1983.). Prvim dječjim romanom znanstvene fantastike smatra se djelo *Mjesečeva djeca* Predraga Jirsaka (<https://gkr.hr/Magazin/Teme/Fantasticno-a-nase-setnja-kroz-hrvatski-fantasy-i-znanstvenu-fantastiku>).

AUTORI DJEČJIH ZNANSTVENOFANTASTIČNIH ROMANA ZVONIMIR FURTINGER I MLADEN BJAŽIĆ

Zvonimir Furtinger

Zvonimir Furtinger (Zagreb, 12. studeni 1912. – Zagreb, 22. studeni 1986.), završio je trgovačku školu 1930. godine u Zagrebu. Od 1942. do 1943. godine polazio je vojnu akademiju te postao domobranski časnik. Nakon 1945. godine posvećuje se publicistici i novinarstvu kao urednik Radio – Zagreba te suradnik u mnogim listovima i časopisima kao što su *Dnevnik*, *Vjesnik*, *Narodni list*, *Večernji list* i slično. Pisao je pustolovne, znanstvenofantastične i povijesne romane te eseje, radio i TV drame, scenarije za filmove i stripove. Svoj prvi znanstvenofantastični roman, *Majstor Omega osvaja svijet* objavio je u zagrebačkom Dnevniku, 1938. godine te se smatra jednim od začetnika znanstvene fantastike u Hrvatskoj. Neke od romana napisao je u suradnji s Mladenom Bjažićem pod zajedničkim pseudonimom Billy Fortuna Depolis. Smatra se kako su najveći uspjeh postigli romanom *Ništa bez Božene* (prerađeni roman *Zagonetni stroj profesora Kružića*) koji se odlikuje istančanom fabulom, duhovitim i dinamičnim dijalozima te individualiziranim likovima. Potkraj života se bavio parapsihologijom te je s njemačkog jezika preveo *Parapsihologiju* (Zagreb, 1975) i *Parapsihološki trening* (Zagreb, 1985) M. Ryzla. Uredio je knjigu *Psihophor i druge priče o svemu između razuma i osjećaja* (Zagreb, 1979) te su neke od njegovih priča prevedene na francuski, češki i poljski. Neka od njegovih poznatih djela su: *Osvajač 2 se ne javlja* (suautor M. Bjažić, Zagreb, 1959), *Dvorac Falkehaim* (Zagreb, 1960), *Svemirska nevjesta* (suautor M. Bjažić, Zagreb, 1960, 1977), *Tajna stare opeke* (suautor M. Bjažić, Zagreb, 1960), *Varamunga, tajanstveni grad* (suautor M. Bjažić, Zagreb, 1960), *Zagonetni stroj profesora Kružića* (suautor M. Bjažić, Zagreb, 1960), *Meksičko sedlo* (pseudonim Billy Fortuna, Zagreb, 1984) i slično (Milačić, 1998).

Prema Kukić Rukavina (2014), Mladen Bjažić rođen je na Zlarinu 1924. godine te je jedan od hrvatskih književnika koji je svojom bogatom karijerom ostavio jedinstven trag u povijesti hrvatske dječje književnosti, kao i hrvatskog stripa, novinarstva i dječjih televizijskih programa. Pisao je pjesme za djecu i odrasle, romane, putopise, reportaže i drugo, te je zastupljen u antologijama hrvatske dječje poezije i hrvatskim čitankama. U suradnji sa Zvonimirom Furtingerom pisao je spomenute romane za djecu i mladež pustolovne i znanstvenofantastične tematike, a samostalno je objavio nekoliko zbirki poezije i proze. Ranih pedesetih godina 20. stoljeća, kao urednik prvih dječjih novina u Hrvatskoj, *Pionir i Pionirska zastava*, uvodi stripove u tadašnje socijalističko društvo. Time je omogućio i potaknuo obnovu hrvatskog stripa te dao prostora novoj generaciji stripskih umjetnika. U intervjuu provedenom za njegov 90. rođendan, sam je detaljnije opisao svoju suradnju sa Zvonimirom Furtingerom:

Još dok sam bio glavni urednik Plavoga vjesnika Zvonko se nametnuo kao čovjek bogata znanja i odličan suradnik, kao pisac scenarija za strip i znanstvenofantastičnih priča. Osvojio me je tim pričama, a zajedno s Julijem Radilovićem Julesom i stripom Kroz minula stoljeća. Počelo je naše druženje, razgovori koji su nas vodili začecu zajedničkoga pisanja. Uvijek sam se pitao kako to autori pišu u paru, a onda smo našli odgovor. Kako bi u šali rekli Ilj i Petrov:7 „Jedan piše, drugi traži izdavača“. Pisali smo zajedno, ponekad dio jedan, a dio drugi, kako bismo se već dogovorili i kako nam je najbolje odgovaralo. Konačna verzija, s redakturom, bila je moja, a izdavača je, hvala Bogu, bilo, pa smo od 1959. do 1973. godine objavili osam romana. Neke po narudžbi izdavača, kao što je bio slučaj s romanima Varamunga – tajanstveni grad, Tajna stare opeke i s vesternom Meksičko sedlo. Neki su doživjeli i tri izdanja. Važno je bilo iznijeti partneru zamisao o motivu, likovima, mogućemu sadržaju. Vodili smo se klasičnim načinom pisanja da u početku zainteresiramo čitatelje, dovedemo radnju do katarze i na kraju pružimo rješenje, katkad i neočekivano (Kukić Rukavina, 2014, str. 24)

S obzirom na velik književni angažman, zavrijedio je mnoge nagrade i priznanja, a neke od njih su nagrada Društva novinara Hrvatske „Otokar Keršovani“ za *Medin program* (1964.), nagrada Ivana Brlić – Mažuranić za roman *Opasno po život* (1994.), nagrada SFERA za životno djelo na području znanstvene fantastike (2007.) i slično. Umro je 2017. godine. (Kukić Rukavina, 2014).

Ova dva autora predstavljaju jedan od rijetkih književnih autorskih dvojaca, kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu, koji su napisali toliki broj zajedničkih djela i čija su djela doživjela tako velik uspjeh.

RAZDOBLJE STVARANJA DJELA

Kako bi se znanstvenofantastična djela koja će se obrađivati u ovom radu mogla u potpunosti razumjeti, važno je obratiti pozornost na razdoblje u kojem su djela stvarana. To je razdoblje između pedesetih i šezdesetih godina prošloga stoljeća, vrijeme velikih promjena u Jugoslaviji, ali i u ostatku svijeta.

U tom razdoblju vladala je jaka podjela svih država između Istoka i Zapada te su mnoge države ovisile o pomoći glavnih moćnika svijeta. O toj pomoći ovisilo je i gospodarstvo Jugoslavije te nakon 1945. godine mnogi podatci o stanju države nisu bili dostupni javnosti. Stanje se bitno popravlja 1952. godine kada počinje izlaziti prvi statistički časopis *Indeks*. Nakon njega, izašlo je još nekoliko statističkih časopisa koji su prikazivali demografske podatke, ali i podatke o gospodarskom razvoju Jugoslavije. To je važan podatak jer je važno usporediti Jugoslaviju u gospodarskom smislu s ostalim zemljama u to vrijeme te je važno percipirati položaj Jugoslavije u odnosu na svjetske velesile tog vremena. Iz statističkih podataka je vidljivo da je Jugoslavija primala puno sredstava od zapadnih zemalja, najviše SAD-a. Činjenica da je Jugoslavija ostvarila dobar odnos s oba bloka donijelo joj je veliku političku i gospodarsku korist te se tako Jugoslavija pokušala ostvariti kao ravnopravan član u svjetskom poretku. U tom razdoblju odlučeno je da je potrebno ulagati u proizvodnju potrošnih dobara, poljoprivredu, stanovanje i transport. Važno je napomenuti da su stabilnosti države neprestano prijeli sukobi između centralista i federalista, a kasnije su do sukoba doveli i jaki nacionalni identiteti i sve veće želje i potrebe za samostalnošću (Radelić, 2006).

Jedan od prepoznatljivih čimbenika jugoslavenskog socijalizma je bilo samoupravljanje, a velike promjene u tom segmentu društva pojavile su se 1953. godine, kada je Ustavni zakon institucionalizirao samoupravljanje. Njegovim temeljnim načelima je određeno da su sredstva za proizvodnju u društvenom vlasništvu, a da proizvođači sami upravljaju proizvodnjom i radnicima na lokalnoj razini. U tom periodu Jugoslavija se više otvorila inozemstvu te omogućila slobodnija putovanja te je postala otvorenija poslovnim ljudima i novinarima što je uvelike doprinijelo gospodarstvu. To nije potrajalo dugo jer je uskoro nastupila zabrana slobode javnih medija te se uvezio samo strani tisak. Na svijet su uvelike utjecale i utrke u svemirskim letovima između SAD-a i SSSR-a koja je u svim zemljama

potaknula interes za svemirskim istraživanjima te je nastupila fantastična antireligioznost (Radelić, 2006).

NIŠTA BEZ BOŽENE

Ništa bez Božene (1973), izvorno *Zagonetni stroj profesora Kružića* (1960), jedan je od najzapaženijih hrvatskih romana za djecu i mladež sa znanstvenofantastičnom tematikom. U ovom djelu pratimo događaje na području Senja, Zagreba i Rijeke, čiji su glavni akteri dječaci Miro i Adam te djevojčica Božena. Mirin otac, inženjer Drago Kružić, na more odluči povesti sina Miru, nećakinju Boženu i Adama. Miro je petnaestogodišnji dječak natprosječne inteligencije koji se u svakoj prilici želi dokazati pred drugim pojedincima, pogotovo tijekom razgovora s Boženom gdje uvijek pokazuje natjecateljsko raspoloženje. Izuzetno je posvećen znanosti i sposoban iskoristiti sva znanja koja posjeduje. Zbog toga se posvećuje i proučavanju stroja te samostalno o njemu otkriva gotovo sve što je u djelu poznato. Božena, petnaestogodišnja djevojčica, glavna je junakinja djela. Unatoč Mirinim željama da bude glavni u svim pothvatima, Božena preuzima inicijativu za sve njihove zajedničke aktivnosti. Majčinski je lik u djelu koji brine o dječacima i preuzima zasluge nezgode koje se događaju. Adam je desetogodišnji dječak iz popravnog doma koji je najmlađi član njihove male družine te je zbog toga podređen njihovoj volji. Unatoč tome, on često dokazuje svoju hrabrost i sposobnost primijene praktičnih znanja kada je to potrebno (gađanje iz pračke, krađa). Na samom kraju djela dokazuje da i nestašluk može biti koristan te tako spašava sve članove skupine, njihove pomagače i stroj. Adama upoznaju tako što Drago Kružić svake godine jednoga dječaka iz doma za siročad odluči povesti na more jer je i sam odrastao u domu. Razlog tome je bio što mu je otac bio proglašen ludim. U Senju, Miro i Božena od svoje tete Lucije saznaju cijelu priču o svom djedu Ferdinandu Kružiću, koji je po zanimanju bio profesor fizike i kemije i koji je, prema mišljenju svih poznanika i liječnika, bio lud. Nedugo nakon razgovora s tetom Lucijom odluče provaliti na tavan. Tamo pronalaze spise i stroj koji je njihov djed izumio te odluče uložiti sav trud kako bi saznali čemu taj stroj služi. U njima se probudi želja da obrane čast svog djeda Ferdinanda i da dokažu svijetu da ipak nije bio lud, već da je bio genijalac.

Motivi romana

U ovom djelu važno je fokusirati se na nekoliko elemenata, odnosno temeljnih motiva koji sačinjavaju djelo. Prvi motiv ovog djela jest opis svakodnevice tijekom polovice pedesetih do šezdesetih godina dvadesetog stoljeća. Iz opisa vidimo da se to razdoblje prikazuje kao tehnološki napredno vrijeme. Možemo uočiti i da je tada došlo do nekih novih spoznaja o određenim materijalima i njihovoj primjeni. Velika novost je bila izrada ograda od polivinila te se u djelu prikazuje da je nekima to još uvijek bila nepoznanica (primjer: situacija kada je teta Lucija pokucala u ogradu od polivinila jer nije znala da se od toga izrađuju). Važno je spomenuti i agronoma Šipuša koji je teti Luciji ponudio prijevoz svojim novim automobilom marke Fiat, tipa topolino, koji je spletom nesretnih okolnosti, Lucija i sama morala voziti. Tijekom vožnje saznajemo da je teta Lucija imala poteškoće jer je u automobilu postojalo mnoštvo gumba i prekidača, što pokušava prikazati to vrijeme kao razdoblje napretka tehnologije. U djelu se spominju i dva lika koja pokušavaju pobjeći od tog naprednog svijeta koji ih okružuje, Petar Škrinjar i Mihovil Mandić. Oni su komični likovi koji doprinose opisu tehnološkog napretka tog vremena. Obojica su bili službenici i poklonici higijenskog filozofskog smjera „povratak prirodi“. U tom razdoblju čovjek se smatrao gospodarom prirode, dok se u djelu, kroz ova dva lika, nameće mišljenje kako je čovjek glavni nametnik i neprijatelj prirodi. Zbog toga Petar i Mihovil odlaze na Krk tijekom dopusta i vraćaju se životu pračovjeka u želji za odmorom od tehnologije, živeći u pustim krajevima i odbacujući sve znakove civilizacije. Također, razmatrajući sve likove u djelu, možemo zaključiti da je u tom razdoblju vladala beskrajna vjera u progresiju i napredak. Važno je napomenuti i ljubavni element koji se proteže djelom, kada se Adam zaljubi u Boženu.

Drugi element ovog djela jest potraga za strojem i želja za razrješenjem tajne iz prošlosti. Ovaj motiv je pokretač svih radnji. Miro, Božena i Adam odluče potražiti dokumentaciju i stroj koji je napravio njihov pokojni djed. Razlog tome jest želja za upoznavanjem sa strojem zbog kojeg je njihov djed široj javnosti prezentiran kao osoba sumanutih mišljenja. Profesor Kružić je dugo radio na izumu te je u konačnici stroj izumio 1916. godine, dakle, u razdoblju prvog svjetskog rata, koje se ne opisuje kao ružno i mučno ratno razdoblje, već potpuno suprotno, kao razdoblje tehnološkog vrhunca. Stroj je bio vrlo kompleksno izrađen te je imao posebnu namjenu, korisnu za cijelo čovječanstvo.

Miro oprezno izvuče aparaturu iz sanduka. Opres je bio potpuno na mjestu, jer su se dvije ploče nalazile jedna ispod druge, a oko njih su bile pričvršćene baterije (Bjažić, Furtinger, 1973, str. 47).

Aparat je bio sagrađen na dvije vodoravne daske, jedna iznad druge, i svi su se spojevi mogli lijepo vidjeti. Zaklonjeno nije bilo ništa, pa se moglo dobro vidjeti da stroj po vanjskom izgledu nije imao gotovo ništa zajedničko s današnjim prijemnicima. Miro je počeo podrobno pregledati spojeve. Da, radilo se o nekom oscilatoru, ali su u strujna kola bili uključeni i neki bakreni cilindri. Što se iznutra nalazilo, nije mogao znati, jer su bili dobro zatvoreni (Bjažić, Furtinger, 1973, str. 48).

S obzirom na to da se Ferdinand Kružić osobno obraćao ministarstvima kako bi se ispitao i financirao njegov izum koji je u to doba bio daleko ispred svog vremena, smatrali su da je sve plod njegove mašte te da je stroj po tom principu nemoguće izumiti. Radilo se o stroju koji je poništavao utjecaj sile teže te tako sve materijalno dizao u zrak i premještao na neku drugu lokaciju (u djelu premješta predmete na otok Krk). Pretpostavka je bila da je potrebno ispravno uključiti stroj i pogledati kroz cijev, nalik na teleskop, u predmet koji se želi ukloniti. Kada se Božena i Miro zainteresiraju za stroj te pokrenu niz nepredviđenih i nelogičnih događaja upotrebom istog, događaji se prenesu u medije kao neobične meteorološke prilike.

Tu se pojavljuje treći motiv djela, a to je kriminalistički motiv. Čitajući novosti iz novina, za stroj se zainteresira tvrtka *Hopkins & Hopkins*, koja unajmi detektiva Ninu Holma, odnosno Waltera Huitzlija. On je bio čovjek s mračnom prošlošću i detektiv plaćen od spomenute tvrtke koja je uložila posljednja novčana sredstva u njega, agenta, koji im je trebao donijeti zagonetni stroj koji bi im donio bogatstvo. Holm uspijeva ukrasti stroj, ali dječja upornost i želja za pravdom ga spriječe u zločinu te Miro, Božena i Adam uspiju vratiti izum. Također, u ovom djelu je zanimljiv nedostatak interesa države i vojske za stroj. U djelu se ne spominju nikakvi državni organi koje bi stroj mogao zanimati. Spomenuti su samo „saobraćajni milicajci“ koji u ovom djelu imaju neopaženu ulogu.

Zadnji motiv ovog djela jest znanstvenofantastični motiv koji zauzima mali dio djela. Stroj je nedvojbeno znanstvenofantastičan jer ga je, unatoč poznavanju tehnologije, bilo nemoguće izumiti. Uz to, glavni junaci su bili ograničeni u ispitivanju stroja i njegovih posljedica. Razlog tome je što je i sama korist stroja bila ograničena na ratnu i meteorološku upotrebu:

Sada slijedi kopija djedovog pisma od 6. ožujka 1912. godine. Kružić govori kako je pronašao neke nove, do sada nepoznate fizikalne zakone. Na temelju tih zakona mogao bi se izraditi stroj koji bi mogao spriječiti ne samo da bilo kakva neprijateljska vojska prijeđe granicu – već štaviše – nijedna granata, nijedan puščani metak ne bi mogao s neprijateljskog zemljišta (Bjažić, Furtinger, 1973, str.112).

Meteorološka upotreba stroja bila je vidljiva tijekom primjene stroja, kada se stvarao strašan vjetar i vrtlog. Zbog toga su glavni junaci na početku djela bili u zabuni da se radi o stroju za pravljenje vjetra. Tu se, također, javljaju i komični aspekti, kada stroj premješta predmete na Krk. Važno je napomenuti da je u ovom djelu naznačena i ljubavna tematika, kada se Adam zaljubi u Boženu.

U ovom djelu je jasno predočeno razdoblje pedesetih i šezdesetih godina dvadesetog stoljeća. Vrijeme u kojem je čovjek gospodar prirode, orijentiran na razvitak tehnologije koja će mu pomoći gospodariti svijetom. Već u ovom djelu postavlja se pretpostavka da stroj koji je izumio profesor Kružić, iako s jasnom namjenom i izuzetno koristan u ratnim prilikama, nije namijenjen svakodnevnoj primijeni i može biti izuzetno štetan čovjeku koji nije osposobljen za rukovanje strojem. Nadalje, prikazuje pohlepu kapitalističkog zapada zbog novca (stroj krađe zapadnjak Nino Holm), za razliku od ljudi u Jugoslaviji koje ne pokreće pohlepa. Kroz ovo djelo nameće se strah od modernih znanja i tehnologija koje su otkrivene i koje će tek biti otkrivene jer postoji mogućnost da čovjeku donesu više štete nego koristi.

OSVAJAČ 2 SE NE JAVJA

Osvajač 2 se ne javlja (1959) je dječji znanstvenofantastični roman i jedan od rijetkih djela u kojem su glavni protagonisti bića s nekog drugog planeta.

Temelj romana

Ovaj roman je utemeljen na povijesnom događaju koji je bio zapažen u cijelom svijetu, a to je pad meteora u Sibiru, blizu obale rijeke Tunguske. Pronađeno je mjesto pada meteora, ali nisu pronađeni nikakvi ostatci, stoga je postavljen niz pretpostavki, od kojih je jedna bila znanstvenofantastična. 1943. godine sovjetski učenjaci su postavili hipotezu da je to bila katastrofa svemirskog broda koji je odnekud doletio na Zemlju. Upravo na toj pretpostavci se temelji ovaj roman (Bjažić, Furtinger, 1959).

Motivi romana

Roman započinje selidbom Maria Horvata u novi stan, u kojem pronalazi tajni pretinac s knjižicama, na kojima je bilo ispisano neko nepoznato pismo. Kao član Savezničke vojne misije imao je puno znanja te se odlučio posvetiti prijevodu teksta. Za pomoć upita Đurđu, svoju djevojku, koja je po zanimanju astronom. Najprije je bilo potrebno ustanoviti je li doista zabilježen dolazak nekog svemirskog tijela na Zemlju, što Đurđa negira. Priznaje da postoje određene nelogičnosti pri padu meteora u Sibiru, kao što je neobičan nagib po kojem je drveće prerezano i velika radioaktivnost tog područja, neuobičajena za padove meteora.

Tijekom pregledavanja spisa shvate da u rukama drži rječnik pomoću kojeg može prevesti izvještaje koje je pronašao. Tu su bili i spisi na ruskom koje mu je njegova nova gazdarica pročitala te iz njih iščita dnevnik ruskog kemičara. U ovom dijelu romana pojavljuje se prvi element ovog djela, a to je znanstvenofantastični element, jer su spisi bili napisani na neuništivom papiru, papiru koji je nemoguće zapaliti i poderati. Ovaj element se proteže i ostatkom djela, kroz opisivanja života na Sirdijevom planetu te tijekom cijelog putovanja kroz

svemir. Kada su došli do potpunog prijevoda knjižica, saznaju da se radi o dnevniku svemirskog putnika Sirdija koji preporučava svoje dogodovštine. Prema Sirdijevim riječima, on živi na planetu na kojem su starosjedioci porijeklom s Jupitera, ali je u djelu nepoznato na kojem planetu je živio. Sirdi je bio mladić, ugledan u svome društvu, koji je tijekom razgovora sa starijim i iskusnijim članovima društva shvatio da je poredak na njihovom planetu pogrešan. Tamo su svi članovi društva bili podijeljeni u sedam kasta (slojeva), za koje je važno napomenuti da niti jedna od njih ne podrazumijeva svećenike i vojnike. Štoviše, oni se u djelu nigdje ne spominju:

Oni koji upravljaju cijelim čovječanstvom i misle o njegovu napretku pripadaju prvoj kasti. Drugu kastu čine oni koji se bave čistom naukom, a u treću se ubrajaju oni koji tu nauku praktično primjenjuju. Stvarnu vlast ima samo prva kasta, a pripadnici druge i treće sudjeluju u upravi kao savjetnici. Četvrtu kastu sačinjavaju pedagozi, dakle ljudi koji treba da proučavaju ostale, na temelju iskustva i pronalazaka spomenutih kasta. Peta se sastoji od administratora, jer se bez činovništva ne može zamisliti sređeno društvo. U šestu kastu došli su radnici, dakle svi oni koji svojim radom neposredno stvaraju korisne i potrebne predmete. U posljednju, sedmu kastu, prispjeli su ljudi bez kojih se život može lijepo odvijati, ali ipak čine opstanak ljepšim i ugodnijim. To su umjetnici svih vrsta (Bjažić, Furtinger, 1959, str. 66, 67).

Sirdi je bio zaljubljen u Tehuu, lijepu djevojku i kći uglednog zapovjednika Kambalata (pripadnika prve kaste) i radnice Ramohe (pripadnice šeste kaste). Zbog „lošeg čina“ svoje majke, Tehua je smještena u sedmu kastu kao najniži član društva te je smještena u dom za siročad. Tu se pojavljuje želja za razrješenjem tajne iz prošlosti, kada Sirdi odluči potražiti Tehuu i zaključi da je počinjen zločin prema njenoj majci koja je kažnjena smrću. Tada se pojavljuje i ljubavni element u djelu jer se Tehua zaljubljuje u Sirdija koji ju odluči potražiti nakon Kambalatove smrti. Tehua ubrzo shvati da će i sama završiti kao njena majka zbog ljubavi s bogovima te se odlučuje prepustiti Sirdijevim odlukama i poći s njim na dalek put.

Bilo je zabranjeno miješanje između raznih kasta. Mješovite ženidbe su bile onemogućene. Svaka kasta je imala svoj posebni odgoj: bila je odgajana samo za onu vrstu poslova kojima će se baviti. Čak i druženje među pripadnicima raznih kasta se gledalo nerado, da ne bi pripadnici nižih kasti postali svjesni kako nema zapravo nikakve razlike po rođenju ni po tjelesnoj konstituciji ili potrebama među njima i onim višima. Kazne za sve prijestupe koji su ugrožavali poredak, bile su najoštrije (Bjažić, Furtinger, 1959, str. 70).

Njihov poredak je bio specifičan i po tome što su se svi brinuli jedni za druge, svima je bio osiguran obrok i zrak, ali im je i cijeli životni put bio određen. U ovome se očituje sljedeći motiv djela, a to je suprotan prikaz od društva u kojem autor živi. Vrijeme u kojem je autor stvarao djelo bilo je vrijeme napretka i vjere u boljitak dok Sirdijevo društvo ne nastoji osigurati napredak, već samo održati postojeće. Do promjene dolazi tek kada dođe do prenapučenosti planeta i kada se donese odluka o selidbi na novi planet.

U romanu se u manjoj mjeri pojavljuje i kriminalistički element jer tijekom putovanja do Zemlje, na brodu dolazi do mnogih zločina, za koje je glavni krivac Sirdi. Sve zločine je činio kako se ne bi otkrilo da je na brodu jedan član više - Tehua.

U ovom romanu možemo uočiti još neke preslike vremena u kojem je djelo nastalo. U to vrijeme vladala je velika želja za proučavanjem čovjekova okruženja i uočavao se interes za potencijalni život u svemiru. Može se uočiti veliko zanimanje za ideju o putovanju na druge planete što jasno prikazuje to razdoblje, s obzirom na činjenicu da je ubrzo nakon organizirano prvo putovanje na Mjesec. Također, djelo je pisano tako da izvanzemaljsko na jedan znakovit način opisuje Zemaljsku stvarnost. Opisivanjem stanja na Sirdijevom planetu, opisuje se stanje na Zemlji, podijeljenost društva uzrokovana ratom, uređenost društva i velika kontrolu nad stanovništvom te visoki tehnološki napredak.

Roman sadrži i elemente distopijske fikcije jer prikazuje društvo na drugom planetu, nepostojeće društvo koje bi za čovjeka bilo znatno gore od društva u kojem trenutno živi. U sustavu tako organiziranog društva jasno su definirani zakoni te život svih pojedinaca, odvija se pod strogom kontrolom (tko se čime bavi i kakve su uloge u društvu).

SVEMIRSKA NEVJESTA

Svemirska nevjesta (1977) je znanstvenofantastični roman koji se bavi tematikom susreta s bićima iz svemira s kojima se pokušava postići sporazum. Roman prati i ljubavnu priču između Nike i Mirabelle (Lameh), stanovnice drugog planeta. Upravo su Niko i Mirabella dva glavna lika ovog djela. Niko Madera je inženjer koji radi na amortizerima za svemirski brod koji će poletjeti u svemir. Na početku romana Niko je u ljubavnoj vezi s Anitom, jednom od članica posade koja će poletjeti na Mars, ali se situacija mijenja kada se u njegovom uredu pojavi nova tajnica, Mirabella Kent. Mirabella je lijepa djevojka s puno znanja na različitim poljima, u početku emocionalno nedostupna jer poznaje samo osjećaj svrsishodnosti. Kasnije se prepušta emocijama i uda se za Niku. Pravo ime joj je Lameh što na jeziku njenog naroda znači orhideja.

Motivi romana

Početni motiv ovog romana jest kriminalistički motiv, kroz koji pratimo istragu slučaja nestanka Nikine tajnice Magde Brown, s kojom je on bio i u ljubavnoj vezi. Magda je nestala, te s obzirom na vrlo mali broj tragova, njen slučaj je bilo gotovo nemoguće riješiti. Iako je na slučaju radio profesionalac, inspektor Heder, saznaju što se dogodilo tek kada im Mirabella otkrije da je Magda oteta u svrhu svemirskog istraživanja.

Zatim se pojavljuje drugi motiv, ljubavni, koji nastaje kada u Nikin život ulazi Mirabella Kent, lijepa djevojka koja je prema svim kriterijima savršena tajnica za Niku. Niko odmah postaje svjestan da će se zaljubiti u Mirabellu, ali nije mogao ni slutiti kakvu tajnu krije. Tijekom cijelog romana pratimo razvoj njihovog ljubavnog odnosa, koji se razvijao vrlo sporo i oprezno s obzirom na to da Mirabella nije poznavala osjećaj ljubavi. U razvoju njihova odnosa ometala ih je i Anita, Nikina bivša djevojka koja je pokazivala veliku ljubomoru. Zbog toga odluči nasamo razgovarati s Mirabellom te ju tako učini suprotno od nauma, da ju odvoji od Nike. Upoznala ju je s osjećajem ljubavi, ali je i otkrila tajnu – da je Mirabella došla iz svemira.

U ovom djelu su najznačajniji znanstvenofantastični motivi kojih ima nekoliko. Prvi je sama Mirabella koja nije živo biće već lutka, što se otkriva tek nakon njezine „smrti“:

Koža je bila odstranjena, tako da su se vidjela samo rebra, ali kakva rebra! Sjavna i blistava kao od kromiranog čelika. Prisilio sam se da priđem bliže i bolje pogledam. U prsnoj šupljini nalazio se cilindar velik kao šaka, a bio je učvršćen, koliko sam mogao primijetiti, za hrptenjaču. Iz cilindra je izlazila osovina i nekoliko tuceta gibljivih spona. Ispod tog motora – bilo mi je jasno da je taj cilindar pokretač svih mehanizama – nalazio se sistem zvrkova koji je služio za održavanje ravnoteže. Vodovi i osovine vodili su kroz vrat u glavu, ali je taj još nisu rastavili. (Bjažić, Furtinger, 1977, str. 260)

Mirabella je bila lutka napravljena po uzoru na Lameh. Posjedovala je iznimnu snagu i težila je 351 kg. Kada je njome upravljala Lameh, funkcionirala je kao živo biće. Dok je upravljala lutkom, Lameh je bila skrivena jer se bojala utjecaja ljudi. Sljedeći motiv jest bila težina lutke koja nije bila nikako u skladu s izgledom lutke. Za to je zaslužan kemijski postupak koji je otkrio jedan od Mirabellinih sunarodnjaka, a to je bio postupak smanjivanja volumena atoma:

Inženjer je dohvatio kuglicu i strahovito se začudio kad ju je tek objema rukama i uz najveći napor podigao. Kuglica je bila teška kao pola odrasla čovjeka. Šoli su oprostili što nije prijavio svoj izum na vrijeme, a on je naknadno protumačio da mu je pomoću Soltinove sprave za stvaranje umjetnog magnetskog polja uspjelo pronaći postupak kojim se može smanjiti volumen atoma. Na taj je način bilo moguće svesti zapreminu nekog predmeta na minimalan obujam (Bjažić, Furtinger, 1977, str. 225).

Još jedna neobična sposobnost koju je Mirabella imala jest čitanje misli, u čemu joj je pomagala njena doza za puder koju je često upotrebljavala:

Proučen je mozak i titraji mozgovnih ćelija koji formiraju mišljenje i znanje, tako da su se odmah mogle ustanoviti sposobnosti pojedinaca. Kako svako lice ima svoje lice i naličje, ni ovdje to nije bio izuzetak. Tim su se postupkom mogle čitati i misli (Bjažić, Furtiner, 1977, str. 225)...

Kako bi stekla sva znanja koja je imala, obavljen je specijalan postupak snimanja „karuga“ (moždanih ćelija) ljudi čije su znanje htjeli preuzeti (uključujući i Magdu Brown), a nakon toga je obavljen postupak pod nazivom „makaragatun“: „Makarugatun je presnimavanje nečijih mozgovnih ćelija na drugi mozak. Tako se nečije znanje može u roku od pola sata prenijeti s jedne osobe na drugu, no u tvrdokornim slučajevima treba tri puta više“ (Bjažić, Furtinger, 1977, 230, 22 – 26).

Postoji još puno motiva koji su i današnjem društvu nepoznanica, kao što je način kretanja broda na kojem njeni zemljaci žive (kretanje pomoću svjetla), komunikacija Mirabelle sa stanovnicima broda (radio veza u obliku ručne lampe koja odašilje radio valove), činjenica da je izgledala kao da ima 18 do 20 godina (a imala je 1283 godine) te ustrojstvo društva u kojem je živjela. U tom društvu je vladao jedan čovjek koji je prije smrti, ili kada se želi povući s dužnosti, birao novog vladara. U tom društvu je bilo uspostavljeno i obrazovanje u kojem se učilo osnovno tehničko znanje koje je s godinama napredovalo, kako bi stanovnici bili visokoobrazovani i kako bi doprinosili zajednici. Uz ta znanja, jedan od njihovih vladara je odlučio da je narod potrebno učiti samo osjećaju svrsishodnosti te da se ne čini ništa što na neki način nije korisno za društvo. Taj osjećaj u svome narodu srušila je Mirabella koja je na svog oca, a potom i na ostale sunarodnjake prenijela osjećaj ljubavi.

Sljedeći element prikazuje svakodnevicu koja reflektira stanje u Jugoslaviji i svijetu, prikazuje vrijeme napretka tehnologije u kojem se svijet orijentirao na svemirska istraživanja. To uočavamo kroz činjenicu da je glavni protagonist djela, Niko Madera, inženjer koji radi na projektu svemirskog putovanja na Mars. Prikazuje i složenost posla kojim se on bavi, izumljivanje amortizera za svemirski brod.

U ovom djelu se ne pojavljuje element razrješenja tajne iz prošlosti.

Ovaj znanstvenofantastični roman bavi se susretom ljudske vrste s bićima iz svemira. Sadrži i elemente distopijske fikcija jer opisuje društvo u kojem je živjela Mirabella (Lameh), uređeno društvo u kojem je sve organizirano po točno određenom redu i gdje se naglašava važnost svakog pojedinca. Ovo djelo je inspirirano događajima koji su se u to vrijeme odvijali u svijetu. U tom razdoblju svijetom je vladao veliki interes za svemirska istraživanja. 1961. godine ostvaren je prvi odlazak u svemir, što je nagnalo mnoge književnike da pišu o znanstvenofantastičnoj tematici i potencijalnim rezultatima leta u svemir, odnosno nadi da će naići na neka svemirska bića.

VARAMUNGA, TAJANSTVENI GRAD

Varamunga, tajanstveni grad (1960) je znanstvenofantastični roman koji opisuje tvornički grad za proizvodnju potrošnih dobara koji postaje potencijalna prijateljska cijelom kontinentu. Radnja romana je smještena u australski gradić Livington, ispod brda Varamunga koji je nekada bio vulkan. Mjesto radnje ne postoji u stvarnosti, ali je zamišljeno po uzoru na australski gradić Livington, koji se nalazi ispod istoimenog planinskog vrha. Glavni likovi ovog romana su Ted Bredli, policajac koji istražuje slučaj napada na inženjera Sirlinga, jednog od glavnih stručnjaka na projektu Varamunga. Džon Stirling je zaslužan za najveći dio tehnoloških dostignuća tvorničkog grada Varamunga te zbog tih istih postignuća i sam gotovo izgubi život. U istrazi, Bredliju se pridružuje Martin Dean, detektiv Interpola koji se u Livingtonu nalazi zbog odmora nakon ozljede. Upušta se u istraživanje slučaja koji ga u početku nije interesirao, ali splet neobičnih okolnosti pobudi njegovu znatiželju. Uz njih se u svim pothvatima nalazila i Lilijan Piri, mlada djevojka poslana po zadatku svoga oca, vlasnika osiguravajućeg društva u kojem je osiguran Martin Dean. Ona je bila odgovorna za njegovu sigurnost, no situacija se promijeni kada Lilijan sazna da Martin radi protiv korporacije Varamunga, koja je također osigurana u njihovom osiguravajućem društvu. Na kraju odluči pomoći Martinu da onesposobi rad Varamunge.

Motivi romana

Prvi motiv koji se pojavljuje na samom početku romana jest kriminalistički motiv, kada inženjer Džon Stirling nastrada ispred tvrtke Varamunga. S obzirom na manjak tragova i na stanje Džona Sirlinga, ovaj slučaj je bio jako teško riješiti. Stirling je zadobio teške ozljede glave koje su mu oštetile centar za govor te im nije mogao ništa reći. Osim toga, bio je i fizički jako slab te nije mogao napisati što se doista dogodilo. Kada se, na ideju Lilijan Piri, uspiju sporazumjeti sa Stirlingom uz pomoć treptanja očima, saznaju da je Stirling ozlijeđen unutar Varamunge te da ga nitko od stanovnika Livingtona nije ozlijedio. Tada Bredli, Dean i Lilijan odluče ući u taj tvornički grad i otkriti tajnu.

Tu nastaje znanstvenofantastični motiv. Varamunga je bila izgrađena bez puno buke i s velikim oprezom jer su u nju uložena ogromna novčana sredstva. Ulagača je bilo jako puno iz

različitih zemalja. Varamunga je bila tvrtka namijenjena proizvodnji potrošnih dobara, ali bez ljudske radne snage, kako bi se, ukoliko dođe do rata, ljudska radna snaga mogla preusmjeriti na proizvodnju oružja. Kada su ušli u Varamungu, vidjeli su da je to krajnje automatizirana tvornica. Kasnije, kada se Stirling oporavi, od njega doznaju da Varamungom upravlja elektronski super – mozak i da je on zaslužan za sve operacije koje se događaju unutar tvornice. To je bio izum koji je funkcionirao kao i ostali osmišljeni roboti, da ispunjava određene zadatke, no ovaj je bio puno napredniji. Elektronički super – mozak je stjecao iskustva i tako bio sposoban za neograničen broj zadataka: „Elektronski super – mozak upravljao je tvornicom i bilo je očito da su ljudi postali suvišni. On je nadzirao strojeve u proizvodnji, vodio administraciju, obavljao trgovačko dopisivanje, sastavljao ugovore i sklapao ih“ (Bjažić, Furtinger, 1960, str. 84)... Ljudska radna snaga u ovoj tvornici je bila suvišna, a poslove koje trebaju obavljati ljudi, obavljaju specijalno konstruirani roboti:

Zadubio se u promatranje željezne sprave koja mu je ležala ispred nogu. Bila je veoma nalik na čovjekolike robote, kako ih prikazuju u filmovima, na slikama, pa čak i opisuju u fantastičnim romanima. Stroj je bio izrađen od čelika koji ne rđa, pa se činilo kao da je posrebn. Mogao je biti visok oko dva metra. Trup je imao izgled spljoštenog valjka iz kojeg su izlazili udovi provideni kugličnim zglobovima. Udovi su, po svoj prilici, bili izrađeni od šupljih cijevi, što im je smanjivalo težinu, a otpornost im je ostala gotovo jednaka. Pogled mu se zaustavi na stopalima čudovišta. Da, bila su četvrtasta. Otprilike pola metra u kvadrat svaki brid (Bjažić, Furtinger, 1960, str. 40).

Krakovi koji su služili kao ruke bili su izrađeni od istog materijala, a na mjestima koja bi odgovarala ljudskim dlanovima nalazili su se navoji kao za vijak. Nije bilo teško zaključiti da se taj robot može upotrijebiti u razne svrhe i da se na krakove mogu pričvrstiti kojekakve naprave. Na ramenima se nalazila glava. Imala je oblik topovske granate, a na njoj je bilo koješta interesantno. Par objektivna, poput onih na fotografskom aparatu, vjerojatno je trebalo zamijeniti ljudske oči. Sastrane su se vidjele dvije membrane i Martin je bio siguran da je to neka vrsta slušalica koja hvata zvukove. Iz glave su stršile i dvije antene koje su bile takve veličine da je bilo lako ustanoviti da se radi o primanju i odašiljanju ultrakratkih valova decimetarske dužine (Bjažić, Furtinger, 1960. str. 40).

Robot koji ga je slijedio bio je tipa SR 8. Visina mu je bila oko 2 metra, a za orijentaciju su služile fotočelije koje su reagirale na toplinske zrake. Roboti SR bili su napravljeni kao čuvari i mogli su zamijetiti svako toplokrvno biće koje ne zrači toplinom većom od 40 stupnjeva, na udaljenost od 100 metara (Bjažić, Furtinger, 1960, str. 84).

Postoji još i treći tip s kojim do sada još nismo imali posla. Zbog skupoće izradili su svega tri komada, ali su se pokazali najefikasnijima. Organi im se sastoje od mikrofona i televizijske kamere. Oznaka im je VRT. I bila je još jedna naprava, takozvana „kornjača“. To vozilo oko metar i pol dugačko i metar visoko, kreće se pomoću gusjenica, a reagira na pokrete. Juri prema svakom objektu koji se miče (Bjažić, Furtinger, 1960, str. 89).

Svi roboti imali su svoje funkcije, ali većina je bila zadužena za osiguranje. Za osiguranje je bila zaslužna i posebna sprava s ultrazvučnim valovima:

Elektronski super – mozak dobio je nedavno zadatak da osigura tvornicu od neželjenih posjetilaca. Razvio je konstrukciju koja radi na principu ultra – zvuka. Jaki odašiljač ovih nečujnih zvučnih valova koncentrira energiju na jedno mjesto. Djelovanje je takvo, da ošteti unutrašnje organe svakog živog bića. Do tada je u laboratoriju uspijevalo ubijati mikroorganizme, pa je elektronski mozak htio to sredstvo primijeniti i protiv sisavaca, odnosno ljudi (Bjažić, Furtinger, 1960, str. 85).

Varamunga je prikaz distopijskog društva u kojem je sve tehnološki na najvišoj mogućoj razini, ali s vremenom postaje štetno, kako za ljude, tako i samo za sebe. Prikazuje mogućnost da se čovječanstvo usmjeri na razvoj tehnologije do najviših mogućih granica, nakon kojih će postati štetna za čovječanstvo. Varamunga je grad o kojem se mašta i dan danas, tvornički grad koji radi uz minimalnu potrošnju i bez ljudske radne snage, no kroz djelo se prikazuje i zabrinutost autora za tadašnje vrijeme. Dok se radilo na tehnološkom napretku, autori kroz djelo iskazuju brigu za čovječanstvo i nameću kao opciju zlorabu moderne znanosti. Prikazuju kako tehnologija, koliko može biti korisna, može biti i štetna, te čak i dovesti čovječanstvo u opasnost.

ZAKLJUČAK

U ovom radu smo detaljnije proučili četiri znanstvenofantastična romana autora Mladena Bjažića i Zvonimira Furtingera, *Ništa bez Božene* (1973.), *Osvajač 2 se ne javlja* (1959.), *Svemirska nevjesta* (1977.) i *Varamunga, tajanstveni grad* (1960.).

Cilj ovog rada je bio proučiti tadašnje opise tehnologije, svega što je izmišljeno i izvanzemaljsko te usporediti s razdobljem u kojem su ta djela nastala i s tadašnjom razinom tehnološkog napretka. S obzirom na to da su djela nastala u šezdesetim godinama dvadesetog stoljeća, u razdoblju kada je u Jugoslaviji vladala želja i vjera u boljitak u svim poljima, možemo uočiti kako se to razdoblje baš tako i opisuje.

Tematika ova četiri djela se znatno razlikuje, no mogu se uočiti i neke sličnosti. U svim djelima postoje slični elementi kojima su se autori ovih djela uvijek služili i na njima gradili pripovijedanje. U svim djelima je prikazan opis svakodnevnice i vremena u kojem je djelo pisano, kriminalistički element te znanstvenofantastični motiv. U romanu *Varamunga, tajanstveni grad* i *Svemirska nevjesta* upravo je taj element početak radnje. Romanima je zajednička i ljubavna pozadina koja se proteže kroz sva četiri djela (Adam zaljubljen u Boženu, Sirdi u Tehuu, Niko u Mirabellu, Martin u Lilijan). Važno je naglasiti i određene razlike na koje možemo naići u ovim djelima. Jedna od njih je upletenost države u određene aktivnosti u romanima. Kao primjer ćemo navesti roman *Ništa bez Božene*, u kojem se ne nazire nikakav interes države (Jugoslavije) za spravu koja bi najviše doprinijela državnom interesu tijekom ratnih stanja. Suprotno tome, u romanu *Varamunga, tajanstveni grad* država (Australija) se upliće jako brzo kako bi radila protiv Varamunge, koja je za građane Livingtona postala opasnost. U tom djelu uplete se Ministarstvo rata koje šalje vojsku da bombardira tvrtku. Time se nastoji naglasiti razlika između određenih država te kako je u Jugoslaviji, unatoč svim nastojanjima da se izjednači sa svjetskim velesilama, i dalje interes za napredak manji nego u ostalim zemljama.

LITERATURA

Bjažić, M., Furtinger, Z. (1959). *Osvajač 2 se ne javlja*. Zagreb: Epoha

Bjažić, M., Furtinger, Z. (1960). *Varamunga, tajanstveni grad*. Zagreb: Novinsko poduzeće „Privreda“

Bjažić, M., Furtinger, Z. (1973) *Ništa bez Božene*. Zagreb: izdavačko knjižarsko poduzeće Mladost

Bjažić, M., Furtinger, Z. (1977). *Svemirska nevjesta*. Zagreb: izdavačko knjižarsko poduzeće Mladost

Kukić Rukavina, I. (2014), *Mladen Bjažić – nepatvoreno bogatstvo djetinjstva*, <<https://hrcak.srce.hr/128428>>. Pristupljeno 16. kolovoza 2021.

Malenica, I., Matek Šmit, Z. (2018), *Distopijsko tematiziranje budućnosti: od Zamjatina do Mlakića i Popovića*, <file:///C:/Users/PC/Downloads/Tabula_15_2307_za_Hrcak_342_358.pdf>. Pristupljeno, 17. kolovoza 2021.

Milačić, K. (1998), *Hrvatski biografski leksikon*, <<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6496>>. Pristupljeno 16. kolovoza 2021.

Radelić, Z. (2006), *Hrvatska u Jugoslaviji 1945. – 1991*. <https://www.matica.hr/media/uploads/knjige/radelic_hrvatska_u_jugoslaviji.pdf>. Pristupljeno 16. kolovoza 2021.

<<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67356>>. Pristupljeno 16. kolovoza 2021.

<<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=63513>>. Pristupljeno 28. kolovoza 2021.

<<https://geek.hr/znanost/clanak/distopijska-fikcija/>>. Pristupljeno 28. kolovoza 2021.

<<https://gkr.hr/Magazin/Teme/Fantasticno-a-nase-setnja-kroz-hrvatski-fantasy-i-znanstvenu-fantastiku>>. Pristupljeno 29. kolovoza 2021.

<<https://gkr.hr/Magazin/Teme/Fantasticno-a-nase-setnja-kroz-hrvatski-fantasy-i-znanstvenu-fantastiku>>. Pristupljeno 29. kolovoza 2021.